

Posljednji je prilog Ivana Cifrića »Društvene promjene i vrijednosti u hrvatskom društvu« (45–60) u kojem obrađuje dvije teme – društvene promjene i vrijednosti u hrvatskom društvu te ih dovodi u međusoban odnos u kontekstu hrvatskoga društva. Problemizira razine društvenih promjena, utjecaj tranzicijskih promjena, čimbenike sustava vrednota te položaj čovjeka i ulogu sistema u društvenim promjenama.

Nakon iznesenih priloga uslijedila je rasprava, koja je objavljena u istoimenoj rubrici (63–112). Predsjedatelj je bio Jakša Barbić, a sudionici Ivan Padjen, Srećko Jelinić, Branka Brujić, Juraj Hrženjak, Damir Grubiša, Vidoje Vujić, Vjekoslav Miličić i Zlatko Begonja. Posljednja je rubrika Zatvaranje okruglog stola (115–117) u kojoj Jakša Barbić rezimira važne misli koje su iznijeli sudionici okruglog stola o vrijednostima u suvremenom društvu, a napose u Hrvatskoj. Zaključuje kako su modernizirani propisi hrvatskoga prava još uvijek u nepreglednom i neusklađenom pravnom sustavu te kako valja raditi na tome da se ti propisi u društvu usvoje.

Ana Biočić

Pićanska biskupija i Pićanština: zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa održanog 23. i 24. listopada 2008. godine, Državni arhiv u Pazinu, posebna izdanja, sv. 23, Pazin, 2012., 280 str.

Pićanska biskupija, ustanovljena vjerojatno već u kasnoj antici sa sjedištem u gradiću Pićnu, postojala je kao jedna od najmanjih biskupija na istočnome Jadranu do 1788. godine. Tada je papa Pio VI. bulom *Super specula militantis Ecclesiae* ukinuo Pićansku, Tršćansku i Goričku biskupiju te na njihovu području ustanovio Gradišku biskupiju. Nekoliko godina poslije uspostavio je Goričko-gradišku nadbiskupiju i Tršćansku biskupiju, kojoj je 1791. godine pripojeno područje bivše Pićanske biskupije.

Zbornik *Pićanska biskupija i Pićanština*, koji se ovdje predstavlja, donosi tekstove s međunarodnoga znanstvenog skupa koji je 23. i 24. listopada 2008. održan u Pićnu, Gračišću i Pazinu u povodu 50. obljetnice osnutka Državnog arhiva u Pazinu te 220. obljetnice dokinuća Pićanske biskupije. Zbornik sadrži 23 znanstvena rada u kojima se obrađuju pojedine sastavnice iz povijesti Pićanske biskupije te područja Pićanštine.

Nakon sadržaja (5) i uvodnih riječi (7) urednikâ (Robert Matijašić i Elvis Orbanić), Zbornik započinje tekstem Klare Buršić-Matijašić »Rana povijest na prostoru Pićanske biskupije« (9–20). Autorica ističe kako je riječ o području koje je bogato prapovijesnim nalazištima, a kao primjere za pojedina razdoblja izdvaja lokalitete Ivšišće i Kostadini te gradine ili kašteljere Pićan, Stari Grad kraj Oriča, Sv. Katarinu, Gračišće, Lindar i druge. »Propast kasnoantičkih naselja i nekropola u Istri u ranom srednjem vijeku« tema je rada Vladimira Sokola (21–40) u kojem se, na osnovi arheoloških nalaza i historiografskih vrela, nastoji utvrditi vrijeme dolaska Hrvata u Istru (801. godina), kao i nastanak biskupije Pedena (početak 9. stoljeća – doba Karla Velikog). Slijedi rad Ivana Milotića »Pravni status i jurisdikcija Pićna od antike do srednjeg vijeka« (41–49). Uzimajući u obzir zasade rimskoga prava, općih značajki upravnoga razvoja te političkih i društvenih okolnosti u

Istri početkom 6. stoljeća, autor iznosi tezu o osnivanju Pićanske biskupije u vrijeme vladavine bizantskoga cara Justinijana.

Tekst Alojza Štokovića »Posjedovni odnosi u Pićanskoj biskupiji od XVI. do sredine XVIII. stoljeća« (51–61) usmjeren je na istraživanje urbara pićanskoga kaptola s kraja 16. stoljeća i početkom 17. stoljeća, a kao jedan od glavnih protagonista nastojanja da se popiše i zaštiti biskupijska imovina ističe se biskup Antun Zara. Tematski se na taj rad nadovezuje prilog Danijele Juričić Čargo »Gospodarsko stanje na posjedima pićanskih biskupa sredinom XVIII. stoljeća« (63–70). Autorica ukazuje na sličnost gospodarskih prilika na alodijalnim posjedima pićanskih biskupa od konca 17. do sredine 18. stoljeća, a kao glavne gospodarske grane izdvaja poljodjelstvo i stočarstvo. Vlasničko i gospodarsko stanje, modaliteti kupoprodajnih ugovora, uporaba i tijek vrijednosti nekretnina pićanskih (ali i drugih istarskih) bratovština tema su rada Denisa Visentina (»Ekonomsko-imovinsko stanje istarskih bratovština: pićanske bratovštine i njihova imovina između XVIII. i XIX. st.«, 71–75), dok se Slaven Bertoša u radu »Pićansko-pulske migracijske dodirne točke u novom vijeku« (77–89) posebno bavi raščlambom pulskih matičnih knjiga 18. stoljeća te donosi brojne konkretne podatke o prisutnosti Pićanaca u Puli (tijek migracija, zanimanja useljenika, spol, dobna struktura i drugo). Demografska povijest tema je i rada koji potpisuju Zoran Ladić i Goran Budeč (»O nekim aspektima demografske, društvene i obiteljske povijesti Pićna u drugoj polovici 17. stoljeća prema matičnim knjigama krštenih/rođenih«, 91–103). U fokusu istraživanja navedenih autora pićanska je matična knjiga krštenih (rođenih) iz razdoblja od 1664. do 1667. godine, temeljem koje se razmatraju neki od općih demografskih pokazatelja iz povijesti ranonovovjekovnog Pićna (godišnja i mjesečna distribucija rođene djece, spolna struktura, brojčani omjer djece rođene u braku i nezakonitoj vezi, imena roditelja i rođene djece i drugo). Problematika pošasti u Istri, osobito u pićanskome kraju, predmet je rada »Il colera nella storia istriana del XIX secolo e l'epidemia del 1855 a Pedena« (105–112) koji potpisuje Rino Cigui. Ukazujući na cikluse pošati kolere diljem Istre tijekom prve polovine 19. stoljeća, autor se u radu posebno bavi posljedicama epidemije iz 1855. godine, kada je u pićanskoj župi od posljedica bolesti preminulo 42 ljudi.

Šira istarska tema predmet je znanstvenog zanimanja Marie Bidovec u radu naslovljenom »Između objektivnog opisa i fascinacije pričanja: austrijska Istra u očima I. V. Valvasora (1641. – 1693.)« (113–119), a svrha je ovoga priloga predstavljanje odnosa između slavnoga kranjskog polihistora i Istre, njemu najmanje poznate regije među onima koje opisuje u svome djelu *Die Ehre des Hertzogthums Crain (Slava vojvodine Kranjske)*. Slijedi rad Jurja Batelje »Tragovi augustinske duhovnosti u Pićanskoj biskupiji u Istri« (121–135), a u središtu autorova istraživanja su biskupi augustinci u Pićnu, kao i postojanje augustinskih samostana te iskazivanja pobožnosti u skladu s načelima sv. Augustina diljem istarskoga poluotoka. »Biskup Pavao Budimir (1667. – 1670.)« u središtu je istraživačke pozornosti Franje Emanuela Hoška (137–144), pri čemu se, uz raščlambu Budimirova djelovanja na časti pićanskoga biskupa, osobito pozorno razmatra i njegova uloga i djelovanje u franjevačkoj zajednici.

Članak Stipana Trogrlića, naslovljen »Represivne mjere jugoslavenskog komunističkog režima protiv Katoličke crkve na području Pićanskog dekanata (1945.–1952.)« (145–154), usmjeren je na raščlambu oblika prisile, zastrašivanja i terora koje je »narodna vlast« pri-

mjenjivala na tome području Istre radi potiskivanja i nadzora djelovanja Katoličke crkve. Autor ističe kako su predstavnici onodobnog režima, uz ugrožavanje osobnih sloboda i sigurnosti, sustavno provodili represivne mjere poput oduzimanja crkvene imovine, zabrane procesija, potiskivanja vjeronauka u školstvu, kao i poticanja, odnosno toleriranja raznovrsnih oblika svetogrđnih radnji.

Izvorno arhivsko gradivo, pohranjeno u Arhivu Republike Slovenije, središte je proučavanja Elvisa Orbanića u radu »Inventar pokretnih i nepokretnih dobara presvijetlog i prečasnog gospodina, gospodina Antuna Zare, biskupa pićanskoga« (155–164) u kojem se – uz opširnu raščlambu sadržaja spomenutog inventara – donosi i njegova cjelovita transkripcija. Tematski i sadržajno na taj se rad nastavlja članak Jakova Jelinčića »Knjiga ređenja u Pićnu (1632. – 1783.)« (165–179), a poglavito zanimanje autorovo usmjereno je na analizu ređenja, biskupa zaredatelja i broj klerika Pićanske biskupije u navedenome razdoblju. »Povijest arhiva i arhivske službe u Istri: prilog za sintezu« naslov je rada Petra Strčića (181–189), a u tekstu se analizira i tematika popularizacije arhivske djelatnosti (izložbe, stručni skupovi, inventari, vodiči i drugo).

Sljedećih nekoliko radova odnosi se na povijesnoumjetničku problematiku. Marijan Bradanović, na osnovi neobjavljenih i nekorištenih izvora, donosi preciznu rekonstrukciju oblića pavlinskoga samostana na nekadašnjem Čepićkom jezeru (»Pavlinski samostan Bl. Dj. Marije na Čepićkom jezeru«, 191–207), dok Marija Mirković u prilogu »Ikono-grafsko osmišljanje crkvenih prostora u Pićanskoj biskupiji«, 209–228) potanko analizira ikonološki sadržaj sačuvane opreme u crkvama duž biskupije te ukazuje na njezino marijansko obilježje. U radu »Labinski slikar Antonio Moreschi i njegovi slikarski korijeni« Nina Kudiš (231–239) razmatra kontekst umjetničkog formiranja slikara Antonija Moreschija, ukazuje na razloge njegova preseljenja u Labin te datira slikarovu labinsku palu *Gospa Karmelska i sveci* oko 1622. godine. Oltarne skulpture te razmatranje i kontekstualizacija malobrojne liturgijske srebrnine što se čuvala u nekadašnjoj pićanskoj stolnici tema su o kojoj govori rad Damira Tulića »Skulptura, altaristika i liturgijska srebrnina u pićanskoj katedrali: prilozi za Antonija Michelazzija i Gasparea Albertinija« (241–259), dok se Brigitta Mader bavi restauratorskim zahvatima austrijskog konzervatora Antona Gnirsa na području Gračišća početkom 20. stoljeća (»*Gallignana bei Pisino (Istrien) 1910. – 1917.*: pet restauratorskih zahvata C.k. Centralne komisije za zaštitu spomenika u Gračišću« (261–267).

Završna dva rada odnose se na etnološku baštinu i tradicijsku kulturu. Vitomir Belaj, polazeći od nedavno otkrivena načina poganskoga posvećivanja novozaposjednutih prostora u više južnoslavenskih područja, zaključuje da je središnja Istra prije uspostave rano-srednjovjekovne hrvatske države organizacijski pripadala jednoj imenom još nepoznatoj slavenskoj/hrvatskoj župi s druge strane Učke uz Kvarnerski zaljev (»Središnja Istra i rana teritorijalna organizacija hrvatskoga prostora«, 269–276). Završni tekst u Zborniku potpisuje Davor Šišović, a riječ je o običajima i kazivanjima vezanima uz selo Krbune (»Iz tradicijskog života Pićanštine – tri krbunske štorije« (277–278). Na kraju Zbornika nalazi se popis suradnika (279–280).

Iako teritorijalno nevelika, Pićanska biskupija je kroz dugi niz stoljeća svojega postojanja imala važno mjesto u crkvenom i društvenom životu Istre. Zbornik radova *Pićanska*

biskupija i Pićanština na jednome mjestu, iz pera istaknutih proučavatelja povijesti, umjetnosti i kulture istarskoga poluotoka, donosi pregršt novih saznanja te će ova monografija zasigurno biti korisna i široj čitateljskoj publici vezanoj za pićanski kraj i znanstvenicima koji se bave proučavanjem istarske problematike.

Lovorka Čoralić

Acta Histriae, vol. 20, br. 1–2, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper, 2012., 280 str.

Povijesno društvo za južno Primorje sa sjedištem u Kopru objavilo je u 2012. godini dvadeseti broj časopisa *Acta Histriae*. Publikacija sadrži 13 radova te rubriku »Ocjene« u kojoj se nalaze četiri recenzije.

Prvi rad u časopisu potpisuju Željko Cetina i Ante Teklić (»Bratovština Presvetog Sakramenta u Rovinju: od sredine XV. do početka XIX. stoljeća«, 1–24). U tekstu autori na temelju arhivske građe prikazuju djelovanje Bratovštine Presvetog Sakramenta u Rovinju od njezina osnutka do ukinuća 1807. godine. Prilog radu je prijepis bula o utemeljenju bratovštine i popis njezinih predstojnika – gaštalda. Zrinka Pešorda Vardić istražuje položaj žene u dubrovačkoj bratovštini svetoga Antuna u kasnome srednjem vijeku »*Gospođe i čuvarice*: O ženama iz dubrovačke bratovštine Svetog Antuna u kasnom srednjem vijeku« (25–48). Na osnovi matrikule i drugih izvora autorica analizira uključenost žena u djelovanje bratovštine, koja je osim religiozne udruge bila i staleška.

Hrvatsko-engleske veze u kasnome srednjem vijeku prikazuje Lovorka Čoralić u članku »Grobница bratovštine hrvatskih pomoraca u južnoj Engleskoj (kasni srednji vijek)« (49–62). U prvom dijelu prikazuje hrvatsko-engleske kulturne i političke veze, potom »mletačku vezu«, odnosno okolnosti dolaska hrvatskih pomoraca u Southampton, te grobnicu u North Stonehamu kao svjedočanstvo hrvatske prisutnosti. Vesna Kamin Kajfež razlaže aktivnosti bratovštine sv. Rešnjega telesa oko naručivanja opreme za župnu crkvu sv. Jurja u Piranu u ranome novom vijeku (»Štiri pomembnejša naročila piranske bratovščine Sv. Rešnjega telesa v 17. in v začetku 18. stoletja«, 63–80).

Doprinos istraživanju ekonomske povijesti dala je Ines Beguš člankom »Računovodska knjiga bratovščine Sv. Roka iz Landarja: prispevek k ekonomski zgodovini Nadiških dolin v 18. stoletju« (81–106) u kojem analizira računovodstvo bratovštine sv. Roka iz Landarja.

U nastavku časopisa Marta Verginella ukazuje na historiografsko korištenje usmenog svjedočanstva od antike do modernog vremena te upozorava na često nekritično i politički manipulativno korištenje usmenih izvora koje se u Sloveniji sve češće koristi kao sredstvo javnog obavješćavanja (»Zgodovinopisna in politična raba pričevalca«, 107–120). Problematikom usmene povijesti i tehnikom intervjua koja se u njoj koristi bavi se Marko Klavora u članku »Intervju in ustna zgodovina: pričevanje ali pripoved?« (121–136). Kaja Širok nastoji dati bolji uvid u ulogu individualnih sjećanja u procesu oblikovanja kolektivnih slika prošlosti prilogom »Kolektivni spomin, pričevalec in zgodovina: diskurzivne konstrukcije preteklosti« (137–150).